

SCHMIDT SÁNDOR EMLÉKEZETE

(1855. - 1904.)

Dr. Bidló Gábor

Hetven évvel ezelőtt egy napsütéses, szép, májusi napon kísérték utolsó útjára családtagjai, tisztelői és barátai a magyar ásványtan tudományának nagy halottját, Schmidt Sándort. Mélyen letörte őket a veszteség, hogy fiatalon, 49 éves korában, már eltávozott körükből, és gyászuk még nagyobb lett volna, ha sejtik, hogy néhány évtized múlva már csak a szakemberek egy igen szűk köre ismeri nevét, munkásságát. Alakja elvész az idők távolában. Kiséreljük meg most ködbevesző, elmosódott alakját közelebb hozni magunkhoz, felidézni az embert, a kutatót, a tanárt.

Schmidt Sándor 1855. január 22.-én született Szegeden. Apja Schmidt Ádám városi tanácsos, édesanyja Prásznovszky Laura volt. Gyermek korában kitűnik már rajz tehetsége és irodalom szeretete, ami későbbi munkáin is meglátszik. Nagybátyja támogatta is irodalmi kísérleteit, több elbeszélése jelenik meg, de mégsem lett író vagy festő a magyar ásványtan nagy szerencsésjére.

Érettségi vizsgája után beiratkozott a József-Műegyetem egyetemes osztályára, ami abban az időben a Műegyetemen előadott természettudományi alaptárgyakat foglalta össze. Az igen jó képzéshez azonban nem adott diplomát, ezért 1875-ben megszerzi Schmidt Sándor a polgári iskolai tanári oklevelet. Szorgalmával és érdeklődésével már egyetemi hallgató korában felhívja magára Krenner József professzor figyelmét, aki kineveztetni maga mellé a Nemzeti Múzeumba muzeumi segédnek (1876. X. 8.). E mellett még két éven át tanári diplomáját is hasznosítja Schmidt Sándor, a IV. kerületi Reáltanodában tanít.

Krenner mellett indul el tudományos pályájára, az ő irányításával és segítségével dolgozik. Egymás után jelennek meg vizsgálati eredményei a különböző folyóiratokban, leginkább a Természetrajzi Füzetekben, amelynek éveken át szerkesztője is volt. A Múzeumban 1882-ben kinevezik örsegéddé és még ugyanabban az évben hosszabb tanulmányutra küldik. Bejárja Nyugat-Európa fontosabb gyűjteményeit és tudományos centrumait. A leghosszabb időt, majdnem egy évet Strassburgban tölti Groth mellett, ahol 1883. április 29.-én természettudományi doktori címet szerez. Hazatérte után is folytatja munkáját a tőle megszokott szorgalommal és pontossággal. Eredményei alapján lehetősége nyílik arra is, hogy 1885. február 3.-án magántanári képesítést nyerjen el a Tudományegyetemen Szabó Józsefnél a "Kristályok geometriai és fizikai sajátosságainak összefüggése" című tárgykeréből. Ezzel munkássága új lendületet kap. Szabó József mindenben támogatja, mert az ő kimondottan geológiai-petrográfiai irányát kiegészítő kristálytani - ásványtani

írányt képviseli és így szerencsésen egészíti ki oktatási profilját. Szabó két kellemes és jó fekvésű szobát hasít ki számára, a helyiségekkel nem nagyon bővelkedő intézetéből, amit Schmidt az Egyetem és Semsey támogatásával egy műszerekkel gazdagon felszerelt kristálytani dolgozó helyiséggé alakított. Itt töltötte el tudományos eredményekben leggazdagabb éveit.

Magántanári előadásait igen nagy gonddal készítette elő, ránk maradt kézírata tanuskodik arról, hogy milyen jó írói stílussal, ugyanakkor milyen pontos szakmai ismeretekkel adta elő tárgyát és kedveltette meg hallgatóival a kristálytant. Szabó betegsége alatt az 1888/89. tanévben mesterét is helyettesítette és akkor az általános ásványtant is előadta.

Működésével annyira meg voltak elégedve, hogy már 1890. április 17-én elnyeri a rk. tanári címet Szabó javaslatára. A Magyar Tudományos Akadémia 1891-ben Krenner ajánlása alapján levelező tagjának választja meg. A Muzeumnál is előlép, 1893-ban kinevezik muzeum őr-ré. Jelentős változást okoz Schmidt Sándor életében Szabó József halála. Egy ideig még ő tartja helyette az előadásokat, majd mikor Szabó helyére Krenner József müegyetemi professzort nevezik ki, Krenner megürült helyére a Müegyetem Schmidt Sándort hívja meg 1894-ben.

Életének ezzel egy új és igen nehéz fejezete kezdődik. Igaz, hogy a Müegyetemmel a kapcsolata végzése után sem szakadt meg, hiszen első dolgozata a Müegyetemi Lapokban jelent meg és 1886-ig igen sok dolgozatát a "Készült a József-Müegyetem ásvány-földtani szertárában" mondattal zárja, de a kristálymorfológiának utolérhetetlen mestere nem volt műszaki érdeklődésű ember. Nagyon megnehezítette a dolgát az is, hogy Lóczy Lajos, aki 1888-ig a Müegyetemen ny.rk. tanár volt és még utána egészen 1898-ig előadta a geológia egy részét, elfoglaltsága miatt lemondott müegyetemi megbízásáról. Ezzel pedig a geológiának a műszaki vonatkozásai estek ki az előadásokból. Az Ásvány- és Földtani Tanszék vezetőjének kellett így az ásványtan mellett a műszaki szempontokat kidomborító technikai geológiát is előadnia.

Schmidt Sándor a kellő műszaki alapokat igen nagy gonddal és időráfordítással igyekezett megszerezni, hogy feladatának eleget tehessen. Tanártársai előadásait hallgatta, (így pl. Lóczyt is) hogy a geológiához kapcsolódó részeket megfelelően megismerje. Ezzel erejét meghaladó terhet vett magára, ami nagyban elősegítette korai halálát.

Hivatalos tennivalói is megszaporoedtak, mert 1900-ban megválasztják az egyetemes és vegyészmérnöki osztály dékánjának, amely tisztet haláláig viseli.

Az is megnehezítette munkáját, hogy egy évtizedes működése alatt mindössze két tanársegéd volt a tanszéken: Melczer Gusztáv a 95/96 és Böckh Hugó a 96/98 tanévben. Valószínű, hogy a legtöbb segítséget még Schafarzik Ferencről kaphatta, aki 1890 óta a technikai geológia magántanára volt.

A tanszék felszerelésével igensokat törődött. A gyűjteményt szép új ásványokkal gyarapította, felszerelte a goniométeres mérésekhez szükséges sötét-szobát, berendezte a kémiai laboratóriumot, kiegészítette a kristályminta gyűjteményt és fejlesztette a könyvtárat.

Legtöbb idejét az oktatási munka foglalta le. A tanár Schmidt Sándorról aránylag kevés adat maradt fenn. Ma már nem valószínű, hogy tanítványai közül valaki életben van. Böckh Hugó által írt nekrológja szerint, műgyetemi hallgatói szigorú, de segíteni kész tanárnak ismerték. Az ásványtani előadásai igen világosak, könnyen érthetőek voltak, a ránk maradt kéziratok szerint. Kitűnő rajzai sok kérdés könyvebb megértését segítették elő. A tanulmányi kirándulásoknak már ő is apostola volt és a Sas-hegy dolomit előfordulását ismertető kirándulási vezetője, ránk maradt, két szép rajzzal és egy fényképpel mutatja be a hegy egyedülálló szépségét.

Oktató munkáját lett volna hivatva elősegíteni a három kötetesre tervezett monumentális Ásványtan című tan- és kézikönyve, aminek befejezésében már meggátolta a halál. A könyvhöz készült jegyzetei tanuskodnak róla, hogy milyen nagy energiával gyűjtötte össze az anyagot. Az egyes ásványok leírása, a lelőhelyek feldolgozása és az egyes fejezetekből megmaradt kéziratok még ma is hatalmas csomagot tesznek ki, pedig biztos, hogy nagy részük az idők folyamán megsemmisült.

Schmidt Sándor nagysága inkább kutatási vonalon domborodik ki. A kristálymorfológiának volt nemzetközi hírű mestere.

Az első vizsgálatait, a romanai és San Angelo-i cölesztin, a podseditzi cirkon kristály alakjainak és formáinak meghatározása után, magyar ásványok morfológiai vizsgálatát végezte. Ezek közül különösen érdekes a selmeci cetrusszit, az aranyi-hegyi pszeudobrookit, a Rozsnyó környéki wolnynok és a hargitai hematit vizsgálatának eredményei. Az Avala-hegységben előforduló cinnabariton először ő állapította meg az ikerképződést. Ezek a dolgozatai igen becses adalékok Magyarország ásványtani topográfiájához. Később az összefoglaló ásványtani munkái közül kiemelkedik a diopszidok vizsgálata és a 32 kristályosztály levezetése. Minden dolgozatát gyönyörű rajz mellékletek kísérik, amik a választékos, jól gördülő, magyaros stilusa mellett igazi tudománytörténeti csemegévé avatják ezeket az írásokat.

A népszerűsítő írásai ma is élvezetes olvasmányok. A szépirodalommal is kapcsolatot tartó Schmidt Sándor ezekben a művekben még ma is él. A két kötetes "Drágakövek" című könyvét Koch Sándor a nagyközönség számára készült magyar nyelvű ásványtani könyvek gyöngyének nevezi, amelyben a szerző, mint széles látókörű, nagy tudású, kitűnő humoru, a tárgyáért rajongó író jelenik meg.

Halála után 1911-ben jelent meg a "Kristálytan története" című könyve. A cím sajnos nagyon félrevezető, mert az Ásványtan könyvéhez készült bevezetés néhány alfejezetét állították össze és adták ki. Az előszó szerint a teljesen elkészült fejezetet rendezték sajtó alá, de sajnos, egy nagyon csonka szemelvény gyűjtemény került ki a nyomdából. Schmidt Sándor biztosan nagyon tiltakozott volna a megjelentetés ellen, igaz ő jobban ismerte a kristálytan világát.

Schmidt Sándor életét és munkáit nagyon nehéz ma értékelnünk, egy olyan korban, amikor alig-alig van a világon követője és művelője annak a tudományágnak, amelynek ő nemzetközileg is elismert szaktekintélye volt. Koch Sándor jellemzése szerint: "A magyar ásványtan legmegnyerőbb, alapos képzettségű, kitűnő tollú és ragyogó előadóképességű munkása, aki nemcsak ismerte, de őszintén szerette is vizsgálatának tárgyát az ásványvilágot." A kortárs és barát Schafarzik Ferenc még költőibben fogalmaz: "A tudományban fennkölt szellemmel mindig csak a valót és a szépet kutatta és ennek kutatására másokat is oly lelkesen buzdított.

Őrizzük meg emlékét!!

Felhasznált irodalom

Böckh Hugó: Emlékbeszéd Schmidt Sándor felett. Földt.Közl. 36. (1906) p:165.

Koch Sándor: A magyar ásványtan története. Akadémiai Kiadó. Bp. 1952.

Schafarzik Ferenc: Schmidt Sándor levelező tag emlékezete. Emlékbeszéd a Magy.Tud. Akadémia tagjairól. 13 kötet. 11. füzet.

Vendl Aladár: A Budapesti Műszaki Egyetem Ásvány- és Földtani Tanszékének története. Tankönyvkiadó. Bp. 1957.

valamint

Schmidt Sándor tanulmányai és kéziratai.